



## *In memoriam*

### Norberto Bobbio (1909.–2004.)

Početkom siječnja 2004. godine umro je u 95. godini života jedan od najistaknutijih talijanskih filozofa 20. stoljeća, Norberto Bobbio.

Norberto Bobbio, jedan od najuglednijih talijanskih intelektualaca 20. stoljeća, dugo godina bio je profesor filozofije politike na sveučilištu u Torinu, svojedobno član vodstva Socijalističke stranke Italije, potom doživotni senator Republike.

Rođen 1909. godine u Torinu, Bobbio je nakon studija filozofije i prava od 1935. godine predavao filozofiju prava na raznim visokoškolskim ustanovama (Camerino, Siena, Padova). Nakon njegove smrti, pojedini smrtopisci upozorili su na jedno njegovo pismo Mussoliniju, koje potječe iz tog razdoblja, a u kojemu on iskazuje svoju odanost načelima fašističkog pokreta. No, ostat će zapamćen ipak po tomu što je sudjelovao u talijanskom anti-fašističkom pokretu otpora (iz toga vremena potječe i knjiga *Problem akcije i njezina različita shvaćanja*, među čijim autorima srećemo i Bobbija). Od 1948. godine profesor je filozofije prava u Torinu, a 1972. prelazi na katedru za filozofiju politike na istome sveučilištu.

Svoju teorijsku djelatnost Bobbio je usredotočio na područje filozofije prava (među poznatijim djelima iz tog područja nalaze se knjige *Pravni pozitivizam*, *Prirodno pravo i pravni pozitivizam*, *Od strukture do funkcije* i *Rasprave o općoj teoriji prava*) i filozofije politike (važnija djela: *Politika i kultura*, *Teorija oblika vladavine u povijesti političke misli*, *Budućnost demokracije* i *Liberalizam i demokracija*). No, njegov je teorijski interes znatno širi od disciplinarno zadanih usmjerenja, o čemu rječito svjedoče već i sami naslovi još nekih njegovih zapaženih knjiga: *Filozofija dekadencije* (prva Bobbiova knjiga koja je doživjela znatniji odjek izvan talijanskoga govornog područja), *Gramsci i koncepcija građanskog društva*, *Kakav socijalizam?* i *Ideološki profil 20. stoljeća u Italiji*.

Temeljna političko-teorijska pozicija Norberta Bobbija mogla bi se odrediti kao pokušaj sinteze načela liberalne demokracije i ideje-ideala demokratskog socijalizma (odnosno vrijednosnog utemeljenja socijalne demokracije zapadnoeuropskog tipa), zasnovana na filozofijsko-metodolozijskim postavkama neopozitivizma angloameričke provenijencije (koji je u Italiji urodio tzv. novim ili kritičkim racionalizmom, što ga zastupaju tako raznorodni autori kao što su izvorni egzistencijalist Nicola Abbagnano i dosljedan kruti materijalist Ludovico Geymonat). Neopozitivističko utemeljenje rezultiralo je i time da je u području filozofije i teorije prava Bobbio elaborirao koncepcije koja se odlučno razlikuju od njegovih mladenačkih pogleda, obilježenih neohegelovskim (dakako, Benedettom Croceom posredovanim) i općenito njemačkim utjecajima. Afirmiravši se kao vodeći filozof prava talijanskog poraća, Bobbio se u svojim kasnijim godinama sve manje bavio

filozofijom prava, usmjeravajući se na »životnije«, svijetu politike i svaki-  
dašnjici bliže teme.

Jedno od njegovih zadnjih djela, *Desnica i ljevica* (1994.), nadmašilo je svo-  
jom recepcijom sve dotadašnje Bobbiove knjige, doživjevši više izdanja,  
mnoštvo prijevoda na sve svjetske (i brojne lokalne) jezike, te intenzivnu,  
polemičkim tonovima obilježenu raspravu na međunarodnom planu.

Pojmovi 'desnice' i 'ljevice' podvrgnuti su značenjskoj raščlambi i historij-  
sko-povijesnom kontekstualiziranju, a to će uroditi oblikovanjem ljestvice  
političkog kontinuuma (koja, kao ni mnogo što drugo, nipošto nije origina-  
lan Bobbiov produkt). Ta ljestvica zadobiva na svojoj uvjerljivosti u svjet-  
losti Bobbiove, iz aktualnog konteksta izvedene analize. Bitan rezultat  
Bobbiove analize jest sljedeći: desnica i ljevica nisu nikakvi apsolutni ni samo-  
stojni pojmovi, a niti su pojmovi obdareni natpovijesno fiksim sadržaj-  
em i značenjem. To su relativni pojmovi, koji se shematski dadu raščlaniti  
na dvostruko dvojstvo, utoliko što i desnica i ljevica imaju svoju umjerenu i  
svoju ekstremnu verziju. Bobbio je tu uspio pronaći valjanu alternativu,  
kako apsolutiziranju i hipostaziranju pojmova ljevice i desnice tako i ishi-  
trenim teorijama o zastarjelosti antiteza na čiju opstojnost upućuje spome-  
nuto dvojstvo.

Ako se za Bobbija ne može, bar ne u strogom smislu, ustvrditi da je bio  
originalan mislilac, ipak se ne može osporiti da je ostavio znatan trag u  
raščišćavanju zbrke u području praktičke filozofije, posebice u području fi-  
lozofije politike.

**Lino Veljak**